

da başarılı olmadılar. İlyâsiler'den Hüseyin b. Muhammed b. İlyâs, Mekrân ve Kirman'da dağlıların isyan ettiğini öğrenince onlara katıldı (364/974). Ancak Cürüft'te Büveyhîler'in ordusuna yenilerek esir düştü. Bu olay üzerine Kirman tamamen Büveyhîler'in kontrolüne girdi ve böylece İlyâsiler ortadan kalkmış oldu.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Miskeveyh, *Tecâribü'l-ümem*, II, 176, 249-253, 298, 352-356, 359-361; Gerdîzî, *Zeynû'l-ahbâr* (nşr. Abdülhay Habîbî), Tahran 1347 hş., s. 153-154; Muhammed b. Abdülmelik el-Hemedânî, *Tekmilletü Târihi't-Taberî* (Taberî, *Târih* [Ebû'l-Fazl], XI içinde), s. 304, 307, 389, 410; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, VIII, 79, 211, 278-279, 304, 323-326, 527, 577, 580, 585-587; Müstevfî, *Târih-i Güzide* (Nevâî), s. 380; Ahmed Ali Han Vezîrî, *Târih-i Kirmân* (nşr. Muhammed İbrâhîm), Tahran 1370 hş., s. 319-326; Abdürreffî Hakikat, *Târih-i Nehdathâ-yi Millî-yi İrân*, Tahran 1354 hş., s. 92, 93, 154; C. E. Bosworth, *The Medieval History of Iran, Afghanistan and Central Asia*, London 1977, s. 107-124; a.mlf., "İlyâsids", *EI²* (İng.), III, 1156-1157; a.mlf., "Âl-e Elyâs", *EIr.*, I, 754-756; Seyyid Ali Âl-i Dâvûd, "Âl-i İlyâs", *DMBİ*, I, 574-577.

RIZA KURTULUŞ

İLYÂSİN

(bk. İLYÂS).

İLYASŞÂHİLER

1345-1487 yılları arasında Hindistan'da Bengal ve Bihâr'da hüküm süren bir hânedan.

Tuğluklular döneminde Bengal ve Kuzey Bihâr bölgelerinde ordu kumandanı olarak görev yapan Melik İlyas, Bengal'de daha önce bağımsızlığını ilân eden Tuğluklu Valisi Ali Mübârek'i öldürerek Sultan Şemseddin İlyas Şah unvanıyla tahta oturdu (746/1345). Böylece Bengal ve Bihâr'da İlyasşâhîler dönemi başlamış oldu. İlyas Şah önce Bengal'de hâkimiyetini sağlamlaştırdı. 747'de (1346) adına para bastırdı. 752 (1351) yılında Nepal'e yönelerek Katmandu'yu işgal etti ve zengin ganimetlerle geri döndü. İlyas Şah'ın giderek güçlenmesi Sultan Firûz Şah'ı endişelendirdi. Firûz Şah, güçlü bir ordu ile Bengal'e yürüyerek İlyas Şah'ı bir kalede muhasara altına aldı. Sonuçsuz kalan çarpışmalarda zayıf düşen İlyas Şah, Firûz Şah'ın hâkimiyetini kabul etmek zorunda kaldı ve Bengal Sultanlığı yeniden Delhi Sultanlığı'na katılmış oldu.

758'de (1357) İlyas Şah ölünce yerine oğlu İskender geçti. İskender Şah'ın Del-

hi Sultanlığı'ndan kopmak istemesi üzerine 760 (1359) yılında tekrar Bengal'e yürüyen Firûz Şah İskender Şah'ın topraklarının bir kısmını Delhi'ye bağladı. Yapılan anlaşma gereği İskender Şah'ın Bengal'de tahtta oturmasına müsaade edildi. İskender Şah'ın otuz yıldan fazla süren saltanatı sırasında bölge ekonomik açıdan istikrarlı bir dönem yaşadı. Pandua, Leknevî ve Gâvur'da imar faaliyetleri hızlandı, pek çok cami ve türbe inşa edildi. Bunlar arasında özellikle Leknevî'de yapılan muazzam Edine Camii dikkat çekicidir.

İskender Şah'ın hayatının sonlarına doğru oğulları arasında taht kavgası başladı. İskender Şah tahta el koymak isteyen büyük oğlu Gıyâseddin ile giriştiği savaşta öldü (791/1389). Bunun üzerine Gıyâseddin, A'zam Şah unvanıyla İlyasşâhîler'in yeni sultanı oldu. A'zam Şah dönemi İlyasşâhîler'in en parlak zamanıdır. Bu dönemde ilim, kültür, sanat ve tasavvuf erbabı himaye edildiği gibi halka karşı da âdil davranıldı. Ekonomi ve ticaret hayatında gelişmeler yaşandı. Komşu ülkelerle ilişkiler başladı (813/1410). A'zam Şah, güçlü bir Hindü toprak ağası olan Raca Ganeş tarafından öldürüldü; yerine oğlu Seyfeddin Hamza geçti. A'zam Şah'ın üç oğlu arasındaki anlaşmazlıktan istifade eden Raca Ganeş 817'de (1414) yönetimi el koydu. Bu durumu kabullenmeyen müslümanların ileri gelenleri, Şarkî Sultanı İbrâhîm'den Bengal'i işgal ederek kendilerini kurtarmasını istediler. Sultan İbrâhîm'in Bengal'e gelmesi üzerine Raca Ganeş, Çiştî şeyhi Seyyid Nûr Kutb-i Âlem'e başvurarak on iki yaşındaki oğlunu ihtidâ ettirmesi halinde tahttan çekileceğini bildirdi. Böylece Ganeş'in müslüman olan oğlu Cadu, Sultan Celâleddin Muhammed Şah unvanıyla aynı yıl tahta geçti ve 837'ye (1433) kadar iş başında kaldı. Onun oğlu Şemseddin Ahmed Şah 840'ta (1436) öldürülünce devletin ileri gelenleri yönetime tekrar İlyasşâhî soyundan gelen Nâsîrüddin Mahmud'u geçirdiler.

Sultan Nâsîrüddin Şah döneminde ülkede pek çok mimari eser inşa edildi. 864'te (1459) İlyasşâhî tahtına Nâsîrüddin Şah'ın oğlu Rükneddin geçti. Rükneddin babasının başlattığı istikrarı devam ettirdi. Kültürel alanda büyük gelişmeler oldu. Rükneddin Afrika'dan çok sayıda köle getirerek özel bir muhafız birliği kurdu. Yerine geçen (ö. 879/1474) oğlu Şemseddin Yûsuf Şah'tan sonra ülkede karışıklıklar çıktı. Yönetimde etkili olma-

ya başlayan Afrikalı muhafızlar aynı yıl Yûsuf Şah'ın oğlu İskender'i tahta geçirdiler. Fakat İskender, üç gün sonra Sultan Nâsîrüddin'in oğullarından Celâleddin tarafından tahttan indirildi. Sultan Celâleddin'in saltanat döneminde (1481-1487) duruma fiilen Afrikalı muhafızlar hâkim oldu. Sultan Celâleddin onların hâkimiyetine son vermek isteyince öldürüldü. Böylece Bengal'de İlyasşâhî hânedanı sona erdi, yerini Habeşiler aldı.

BİBLİYOGRAFYA :

Şems-i Sirâc Affî, *Târih-i Firûz Şâhî* (ed. M. Vilâyet Hüseyin), Kalküta 1891, s. 110-115; Berenî, *Târih-i Firûz Şâhî* (nşr. Seyyid Ahmed Han), Kalküta 1862, s. 451, 461, 587-589, 590-594; Yahyâ b. Ahmed es-Sirhindî, *Târih-i Mübârek Şâhî*, Kalküta 1931, s. 98, 104-105, 125-128; Gulâm Hüseyin Sâlim, *Riyâzü's-selâtin* (nşr. Mevlevî Abdülhak Âbid), Kalküta 1890, s. 95-120; Abdul Karim, *Corpus of the Muslim Coins of Bengal*, Dhaka 1960, s. 42-50, 170, 176; a.mlf., *Corpus of the Arabic and Persian Inscription of Bengal*, Dhaka 1992, s. 77-97, 112-220; R. M. Eaton, *The Rise of Islam and the Bengal Frontier: 1204-1760*, Berkeley 1993, bk. İndeks.

İQTİDAR HUSAIN SIDDIQUI

İMA

(الإيماء)

Hakiki anlamla kinayî anlam arasında vasıtalar bulunmayan, alâkası açık kinaye türü (bk. KİNAYE).

İMÂD-i FAKİH

(عماد فقيه)

İmâdüddin Ali-yi Fakih-i Kirmânî (ö. 773/1371)

İrânlı sûfi-şair.

İlhanlılar'ın son hükümdarı Ebû Said Bahadır Han ve Muzafferîler'in ilk hükümdarlarından Mübârizüddin Muhammed ve Şah Şücâ' hakkında yazdığı kasidelerden 680-690 (1281-1291) yılları arasında doğduğu tahmin edilmektedir. Asıl adı Ali olup "İmâdü'l-mille ve's-şerîa ve'd-dîn" unvanıyla "fakih" unvanının kısaltılmış şekliyle (İmâd-i Fakih) tanınır. 705'te (1305) babası ölünce kardeşlerinden biriyle birlikte Kirman'a giderek babasının şeyhi Nizâmeddin Mahmud'un yaptırdığı dergâha yerleşen İmâd, muhtemelen bu dergâhta Sühreverdi şeyhi olarak uzun yıllar irşad faaliyetinde bulundu. Tekke şeyhliği yanında fıkıh ilmine derin vukufu sebebiyle kendisine "fakih" unvanı

verildi. Geniş bir mürid halkasına sahip olan İmâd-i Fakih, Kirman'da yaptırdığı tekke de vefat etmiş ve burada defnedilmiştir.

"Şeyhülislâm-ı a'zam" unvanıyla anılan büyük bir din âlimi ve "kıdvet-i ekâbir-i meşâyih" unvanıyla tanınan büyük bir sûfî olan İmâd-i Fakih'in şöhretinin Hindistan'a kadar yayılmış olduğu kaydedilmektedir. Aynı zamanda iyi bir şair olan İmâd-i Fakih'in şiirleri Hâfız-ı Şîrâzî'nin şiirleriyle konu ve mazmun bakımından benzerlikler gösterir.

Eserleri. 1. *Dîvân*. Kaside, gazel, rubâî, mukattaât, muhammes ve mersiye-lerden meydana gelen eser Rûkneddin Hümâyûn-ı Ferruh tarafından yayımlanmıştır (Tahran 1348 hş./1969). 2. *Penç Genc*. İmâd-i Fakih'in beş mesnevisini Rûkneddin Hümâyûn-ı Ferruh bu adla neşretmiştir (Tahran 2537 şahî/1978). Kitapta yer alan eserler şunlardır: a) *Şafâ-nâme* (*Mü'nisü'l-ibrâr*). Şah Şücâ' adına kaleme alınan eser 766'da (1365) tamamlanmıştır. Nizâmî-i Gencevî'nin *Mağzenü'l-esrâr*'inin etkisi altında ve aynı vezinle (serî) yazılmış olup tasavvufî ve ahlâkî konuları içerir (s. 17-91). b) *Şoḥbet-*

nâme. Vezir Reşîdüddin Fazlullah-ı Hemedânî'nin oğlu Gıyâseddin Muhammed adına yazılan ve 731'de (1331) tamamlanan bu mesnevi edlâka dair çeşitli konular ele alınmıştır (s. 93-148). Eserin fütüvvet ahlâkına dair bölümü Herbert Wilhelm Duda tarafından Almanca'ya çevrilerek metniyle birlikte yayımlanmıştır ("İmâduddin Faqih und die Futuwwa", *Archiv Orientalni*, 6 [1934], s. 112-124). c) *Maḥabbetnâme-i Şâhibdilân*. Tâceddîn-i Irâkî adında bir İlhanlı vezirine ithaf edilen mesnevi 732'de (1332) tamamlanmıştır. Eser ruhla beden, bal arısı ile hurma, mumla pervane, gülle bülbül, zerre ile güneş, sivrisinekle fil gibi çiftler arasındaki tartışmaları konu alır (s. 149-203). d) *Dehnâme*. İmâd-i Fakih'in Şah Şücâ'a, şeyhlere ve dostlarına yazdığı mektupları ihtiva eder (s. 205-248). e) *Ṭarîkatnâme*. Emîr Mübârizüddin Muhammed adına kaleme alınmış olup 2800 beyitlik tasavvufî bir mesnevidir (s. 249-431). Müellif bu eseri nazmederken İzzeddin el-Kâşî'nin *Mişbâhu'l-hidâye*, Şehâbeddin es-Sühreverdî'nin *Avârifü'l-ma'ârif* adlı eserlerinden istifade ettiğini söyler.

BİBLİYOGRAFYA :

İmâd-i Fakih, *Dîvân* (nşr. Rûkneddin Hümâyûn-ı Ferruh), Tahran 1348 hş./1969, neşredenin girişi; Devletşah, *Tezkire*, s. 254-256; Emîn Ahmed-i Râzî, *Heft İklîm* (nşr. Cevâd Fâzıl), Tahran 1341 hş./1961, I, 274-277; H. W. Duda, *Ferhad und Schirin*, Prag 1933, s. 98-100, 191-192; E. G. Browne, *Ez Sa'dî tâ Câmî* (trc. Ali Asgar Hikmet), Tahran 1339 hş., s. 340-344; Ma'sûm Ali Şah, *Ṭarâ'ik*, II, 680-681; *FME*, I, 273-278; Safâ, *Edebiyyât*, III/2, s. 985-995; K. Stolz, "Der Diwân des 'Imâduddin Faqih", *WZKM*, XLIV (1942), s. 31-70; T. Ganjei, "The Genesis and Definition of a Literary Composition, the Dah-nâma (Ten Love-Letters)", *Isl.*, XLVII (1971), s. 59-66; H. Ritter, "Persische Handschriften", *Oriens*, XXIX-XXX (1986), s. 176-179; J. T. P de Bruijn, "Imâd al-Din 'Ali, Fakih-i Kirmâni", *EP Suppl.* (Fr.), s. 415-416; a.mlf., "Emâd-al-Din 'Ali Faqih", *Elr.*, VIII, 378-379.

TAHSİN YAZICI

İMÂD-i HASENÎ

(Emad Hâsî)

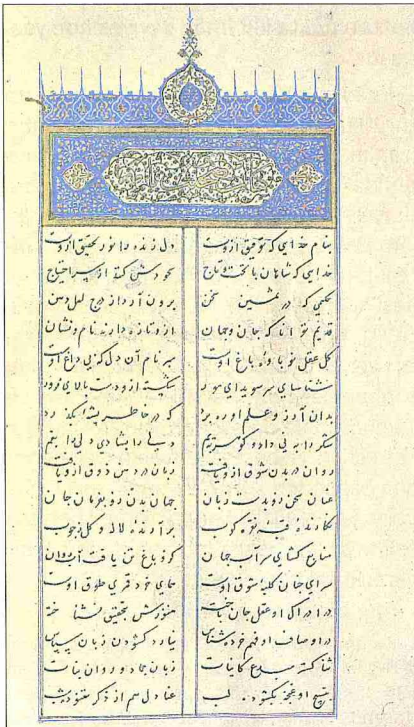
İmâd-i Hasenî-i Seyfî
(ö. 1024/1615)

Nesta'lik yazıyı
güzelliğinin zirvesine ulaştıran
Safevî hattatı.

961 (1554) yılında Kazvin'de doğdu. Hz. Hasan soyundan Kazvinli köklü bir aileye mensuptur. Tezkirelerde ve tarih kitaplarında adı Mîr İmâd olarak kaydedilmek-

tedir. Müstakimzâde, Abdülmuhammed Han ve Clément Huart onun İmâdülmülk lakabıyla anıldığını, bu lakabı kendisini hi-maye eden Safevî büyüklerinden bir kişiye nisbetle aldığını söylemişlerse de bu bilgi doğru değildir. Çünkü I. Şah Abbas'ın sarayına girmeden önce bu lakabı kullandığı bilinmektedir. Müstakimzâde, İmâd'ın asıl adının Muhammed, babasının adının Hüseyin olduğunu yazarsa da istinsah ettiği *Tekmiletü'n-Nefeḥât*'ta ismini "İmâd b. İbrâhim el-Hasenî" olarak kaydetmesine dayanarak kendi adının İmâd, babasınınkinin İbrâhim olduğu söylenebilir. Müstakimzâde, Abdülmuhammed Han ve Clément Huart'ın onu Hz. Hüseyin soyundan göstermeleri, kendisinden yarım asır sonra yaşamış olan ve bazan "Mîr İmâd-i Sâni", çoğunlukla da "Hüseynî" nisbesiyle imza atan İmâd-i Hüseyinî ile karıştırılmasından kaynaklanmaktadır. İmâd çocukluğunu Kazvin'de geçirdi. Devrinin geleneksel bilgileri yanında Mâlik-i Deylemî'den hat dersleri aldı. Daha sonra Tebriz'e giderek Muhammed Hüseyin adlı hattattan nesta'lik yazının inceliklerini öğrendi. Müstakimzâde onun Baba Şah'tan, Habîb ile Abdülmuhammed Han ise İsâ-yı Rengkâr'dan da istifade ettiğini yazarlarsa da İmâd'ın gençliğinde çok

İmâd-i Fakih'in *Maḥabbetnâme*'sinin ilk sayfası (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 4131)

İmâd-i Hasenî'nin nesta'lik mâil kıtası (İÜ Ktp., İbnülemin, nr. 181-109)

